

11. Савчин М. Формування міжпредметних компетенцій у навчанні хімії / М.Савчин // Біологія і хімія в школі. – 2009. – №2. – С. 10.
12. Хімія. 7–11 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Перун, 2005.

Анотації

Надія МАТЯШ

Проектування міжпредметних компетенцій на основі взаємозв'язку біологічного і хімічного змісту

У статті розкрито зміст поняття «міжпредметна компетенція» і розглянуто проектування міжпредметних компетенцій на основі взаємозв'язку біологічного і хімічного змісту. Автор пропонує детально проаналізувати всі навчальні програми зі споріднених предметів і врахувати під час їх удосконалення структурні та змістові міжпредметні зв'язки.

Ключові слова: міжпредметна компетенція, проектування, біологічний зміст, хімічний зміст.

Надежда МАТЯШ

Проектирование межпредметных компетенций на основе взаимосвязи биологического и химического содержания

В статье раскрыто содержание понятия «межпредметная компетенция» и рассмотрено проектирование межпредметных компетенций на основе взаимосвязи биологического и химического содержания. Автор предлагает детально проанализировать все учебные программы по родственным дисциплинам и учитывать при их усовершенствовании структурные и смысловые межпредметные связи.

Ключевые слова: межпредметная компетенция, проектирование, биологическое содержание, химическое содержание.

Nadiya MATYASH

Designing cross-curricular competencies on the basis of the correlation of biological and chemical content

The article reveals the content of the concept of «cross-curricular competence» and considers designing cross-curricular competencies based on the correlation of biological and chemical content. The author suggests to analyse in details all training programs on related disciplines and to take into account in the process of their improvement structural and semantic cross-curricular communications.

Keywords: cross-curricular competence, designing, biological content, chemical content.

Особливості формування іншомовної компетентності студентів у вищому навчальному закладі

Анастасія ПЕТРОВА,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри англійської філології Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Оновлення соціальної, культурної, інформаційно-технологічної сфер українського суспільства створює умови для модернізації вищої освіти, які орієнтують її на всебічний розвиток особистості, формування творчої ініціативи, мобільності, самостійності, підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахівців.

У сучасних соціокультурних умовах місія вищої освіти виходить далеко за межі лише передавання знань. Вища школа «покликана готувати таких громадян, які б могли самостійно мислити та бачити в культурних відмінностях гарну можливість для плідного діалогу» [1, с. 19]. Однією з цілей вищої освіти є виховання професіоналів з розвинутою іншомовною компетентністю, які здатні діяти в різних ситуаціях, прагнуть професійного зростання і мобільності в умовах інформатизації суспільства та

розвитку нових наукоємних технологій. Перед вищою школою, яка займається підготовкою фахівців високої кваліфікації, постає завдання підвищення якості та ефективності педагогічної діяльності, що має відповідати запитам соціально-історичного розвитку [2].

Якщо говорити про формування іншомовної компетентності студентів у ВНЗ, то варто мати на увазі формування такої сукупності знань, умінь і навичок, яка дає змогу майбутньому фахівцеві

максимально реалізувати інтелектуальний та емоційний потенціал як на рецептивному, так і на продуктивному рівнях, тобто сприймати й відтворювати інформацію, яка відповідає рівню інтелектуального, емоційного та професійного розвитку, успішно використовувати іншомовну обізнаність у професійній діяльності та для подальшого самовдосконалення.

Незаперечним є той факт, що знання іноземної мови для фахівця з вищою освітою є не просто необхідністю, а вимогою часу, особливо в умовах глобалізації освіти, науки, економіки. У наш час міждержавних контактів, тісного переплетення інформаційних потоків іноземна мова перетворюється в один з основних виробничих факторів. Вона стає універсальним засобом професійної діяльності, а тим більше у взаємодії з іноземними колегами.

Процес оволодіння іноземною мовою О.Леонтьєв розглядав «як спосіб актуалізації і реалізації власної особистості, виховання творчого начала та вміння приймати самостійні рішення, що стосуються життя, діяльності, сфери стосунків, формування активної особистісної позиції» [3, с. 34]. Для того, щоб побудувати мовленнєве висловлювання іноземною мовою, необхідно проаналізувати ситуацію, мету, якої потрібно досягти, умови тощо; а для того, щоб звернутись до співрозмовника, комунікант повинен урахувати інформацію про вік, соціальний статус, офіційність чи неофіційність бесіди тощо. Ці мовленнєві операції сприяють розвитку іншомовної компетентності.

Кінцевий результат навчання мови – «сформованість у студентів практичних навичок усного (говоріння), писемного мовлення, слухання і розуміння (аудіювання), а також читання, уміння застосовувати ці знання для вираження своїх думок, розуміння змісту тексту, що сприймається на слух і очима, – взагалі для вирішення того, що в методиці і психології називають комунікативними завданнями» [4, с. 14]. Навчити людей спілкуватися – важливе завдання, ускладнене тим, що спілкування – це не просто вербальний процес. Його ефективність залежить від багатьох факторів: знання мови, умов і культури спілкування, правил етикету, невербальних форм комунікації тощо.

Вивчення досвіду викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах і власний практичний досвід роботи переконує, що навчання студентів іноземної мови орієнтоване здебільшого на накопичення знань, а саме – збагачення словникового запасу та тренування граматики. Безперечно, лексико-граматичні навички необхідні для оволодіння мовою, проте навчання, основою якого є поширене у ВНЗ заучування, не розвиває творчої активності студентів, не передбачає формування у них іншомовної компетентності. За такого підходу низьким є рівень мотивації, оскільки студенти не бачать можливості застосування знань, які вони отримують, у своїй майбутній професійній діяльності. Практичні заняття відбуваються за схемою: контроль

домашнього завдання, пояснення нового матеріалу, введення і закріплення лексики, пояснення домашнього завдання. Такі заняття не спонукають до вільного мовленнєвого спілкування і вдосконалення іншомовної компетентності студентів.

У цьому контексті перспективно оцінюється впровадження контент-навчання. Ця технологія означає одночасне викладання іноземної мови й будь-якого іншого предмета і становить інтеграцію цілей вивчення предметів зі спеціальності та викладання мови. Точну характеристику та визначення контент-навчання наводять Д.Брінтон і Д.Оллер [5; 6]. Вони зазначають, що акцент на засвоєння лінгвістичної форми значною мірою підпорядкований акценту на здобуття інформації за допомогою іншої мови.

Програма викладання мови, розроблена з урахуванням академічних інтересів і потреб студентів, дає змогу подолати бар'єр між вивченням іноземної мови та інших профільюючих академічних предметів. Основний акцент у процесі мовної підготовки переноситься на отримання інформації з допомогою іноземної мови за одночасного формування навичок, необхідних для оволодіння мовою з академічною метою. Пізнавальні зусилля студентів концентруються на здобуванні інформації і засвоєнні змісту. Засвоєння ж лінгвістичної форми значною мірою підпорядковується цьому процесу. До того ж форма та послідовність репрезентації мовного матеріалу диктується предметним змістом, який має практичне застосування у професійній діяльності.

У дослідженнях Д.Брінтона розглядаються три моделі контент-навчання щодо рівня вищої школи – «тематичне навчання мови», «відсторонене навчання» і «допоміжні курси». Із перерахованих моделей найпоширенішими є мовні курси, в основу яких покладено тематичний принцип, оскільки їх можна застосовувати у вищому навчальному закладі будь-якого типу, а теми можуть бути підібрані відповідно до інтересів студентів та вимог професійної діяльності [5].

Ефективність іншомовної підготовки студентів ВНЗ залежить від емоційного настрою, внутрішньої зацікавленості займатися улюбленою справою, перспективи успішного працевлаштування. Активному оволодінню іноземною мовою сприяє також організація країнознавчих гуртків, літературно-мовних вечорів, зустрічей з носіями мови, що мають неформальний характер. Адже студенти в умовах реального невимушеного спілкування швидше усвідомлюють необхідність оволодіння фаховими знаннями, уміннями, бачать недоліки своєї підготовки та оцінюють власні досягнення. Отже, якість іншомовної компетентності відображає рівень професійної придатності майбутніх фахівців.

Одним із дієвих засобів підсилення комунікативної спрямованості навчального процесу є створення навчальних ситуацій, близьких до природних. Основна мета такої організації навчання – розвиток

уяви, самостійної творчої діяльності, мотивації учіння. На завершальному етапі роботи ефективними є заняття у формі «круглого столу». У процесі таких занять організуються бесіди з тем чи проблем, що близькі студентам, створюються умови для реального спілкування іноземною мовою. Бесіди можуть охоплювати підготовлені та непідготовлені повідомлення студентів, діалог-розпитання, діалог-обмін думками, дискусію. Студенти вчать активно обговорювати почуте: ставити запитання для уточнення інформації, яка їх цікавить, висловлювати свою думку щодо предмета розмови, визначати власну позицію, аргументувати її.

У хід такого заняття часто влітається навчально-рольова гра, в процесі якої студенти отримують досвід мовленнєвого партнерства. Навчально-рольова гра є найефективнішим прийомом для навчання студентів іншомовного професійно спрямованого спілкування. Результати численних досліджень доводять необхідність використання ігрових методик не лише з пізнавальною, але й із професійною метою. Важко уявити оволодіння будь-якою професією без проходження ігрового етапу. Небезпідставно тема ігрової діяльності широко представлена у педагогічній та методичній літературі. У контексті нашого дослідження ми виокремлюємо два її аспекти: 1) гри як засобу активізації емоцій, посилення зацікавленості, оскільки для неї, безумовно, характерні елементи змагання – це колективна діяльність, що передбачає перемогу або здобуття кращих, ніж у інших учасників, результатів; 2) гри як засобу максимального наближення до реалій професійної діяльності. У процесі гри успішно моделюються професійний і соціальний контексти діяльності. Гра – унікальний механізм акумулювання і передавання соціального досвіду, як практичного, тобто оволодіння засобами вирішення завдань, так і етичного, пов'язаного з певними нормами та правилами поведінки в різних ситуаціях. Ігрові методи навчання сприяють підвищенню ефективності навчального процесу за рахунок активного залучення студентів не лише до отримання, але й безпосереднього застосування знань [7].

Навчально-рольова гра надає процесу навчання практичної спрямованості, допомагає сформувати необхідний комплекс знань, умінь і навичок майбутнього фахівця, професійно значущих якостей особистості, навчає професійних дій у межах рольового завдання, є продуктивною технологією творчого вирішення професійних завдань. І.Бім схиляється до думки, що «широкого застосування у вищому навчальному закладі мають набути ділові ігри з використанням іноземної мови, проведення таких форм роботи, які можуть знадобитися майбутньому фахівцю в подальшій практичній діяльності» [8, с. 28].

Навчально-рольова гра – це моделювання різних аспектів майбутньої професійної діяльності студентів, що забезпечує умови для комплексного використання знань з іноземної мови. А тому в її

основу покладено загальні ігрові елементи: наявність ролей; ситуацій, у яких відбувається реалізація задуму; різні ігрові предмети. У процесі рольової гри виявляються і формуються індивідуальні риси та якості. Моделювання у грі наближене до реальних умов професійної діяльності, має поетапний характер – виконання завдань попереднього етапу впливає на хід наступного. У грі можливі конфліктні ситуації, оскільки це спільна діяльність учасників. Окремою проблемою є контроль ігрового часу. А тому виникає необхідність попередньо обговорювати правила гри, які регулюють її хід, розглядати елементи змагань, обирати форми звіту та контролю. Процес організації навчальної гри передбачає ретельне і продумане розроблення сценарію; створення різнорівневих ігрових карток-завдань; чітке моделювання ходу гри; попередню підготовку (добір лексичного і граматичного матеріалу, розмовних кліше); оцінювання і коригування результатів гри з обговоренням помилок у мовленні та поведінці [9].

Згадані труднощі підготовки і проведення навчально-рольових ігор не знижують ефективності використання ігрової методики в процесі професійно спрямованого навчання, як і не виправдовують недостатнього застосування таких ігор у навчальному процесі.

Процес розроблення рольової гри іноземною мовою охоплює:

- визначення проблеми, теми, змісту і навчальної мети;
- вирішення основних ознак майбутньої професійної діяльності студентів;
- виокремлення основних етапів ділової гри, типових проблемних ситуацій, найважливіших факторів, які визначають характер і динаміку ігрової діяльності;
- визначення конкретних цілей, рольової структури гри, функцій її учасників, характеру їхньої рольової взаємодії;
- підготовку сценарію гри;
- визначення правил гри;
- розроблення системи критеріїв оцінювання результатів гри;
- розподіл ролей між учасниками;
- складання інструкцій для організатора гри, арбітрів, суддів та гравців;
- розроблення відповідних загальних та індивідуальних робочих матеріалів для учасників гри.

Власне суть рольової гри і визначає основну її мету – відпрацювання і вдосконалення професійної компетентності студентів. Проблематика рольових ігор має відобразити ключові моменти майбутньої професійної діяльності, пов'язані з набуттям професійних навичок й умінь, досвіду їх використання і формуванням професійної компетентності під час вирішення завдань спільної діяльності. Тема і зміст ігор визначаються конкретними навчальними цілями, змістом окремих етапів професійної діяльності, що моделюється, цілями й предметною

сутність професійної підготовки майбутнього фахівця.

Отже, використання рольових ігор ефективно впливає на розвиток іншомовної компетентності та формування професійної компетентності майбутнього фахівця в процесі його підготовки у ВНЗ.

Комунікативно орієнтований професійно спрямований підхід до вивчення іноземної мови переорієнтовує процес навчання від заучування лексики та граматики, на чому традиційно базувалося викладання іноземної мови у ВНЗ, до реалізації комунікативних намірів. Такий підхід особливо загострює проблему мотивації навчання, оскільки інтерес, бажання пізнавати, психологічний комфорт, радість, позитивні стосунки між партнерами по спілкуванню є необхідними умовами успішного оволодіння іноземною мовою. До того ж процес засвоєння мовних знань має стимулювати викладача, який активізує особистісну позицію студентів, спонукає їх до пошуку, підтримує зацікавленість навчальним предметом, забезпечує можливість індивідуального самовираження. Від дій викладача, його стилю спілкування часто залежать ставлення студентів до навчального предмета, психологічний клімат колективу і, зрештою, ефективність процесу формування іншомовної компетентності. В основі такого спілкування мають бути повага, довіра, емпатія, безумовність прийняття особистості студентів, що обґрунтовано у працях В.Кан-Калика, А.Мудрика, О.Леонтьєва, Л.Путляєвої, Г.Тарасенко, І.Беха, В.Галузьяка.

Для занять з іноземної мови дуже важливою є атмосфера, в якій відбувається спілкування, оскільки студент висловлюється щодо певної проблеми нерідною мовою, розуміючи ймовірність невідповідності думок і їх іншомовного оформлення, а звідси – можлива поява відчуття дискомфорту, фрустрації.

Стиль педагогічного спілкування, заснований на довірі й емпатії, неоцінюванні й безумовному прийнятті особистості студента, сприяє вільному висловлюванню, творчому розвитку думки. Викладач, який володіє педагогічною майстерністю, вміє налагоджувати контакти зі студентами, зацікавлювати їх, сприяти розвитку необхідних для спілкування особистісних якостей. Вивчення іноземної мови, як жодного іншого предмета, потребує індивідуального підходу до студентів, урахування їхніх інтересів, мовних здібностей, що є можливим лише за умови цілеспрямованої співпраці викладача і студентів на основі принципів взаєморозуміння, педагогічного супроводу освітнього процесу.

Спілкування між викладачем і студентом необхідно будувати так, щоб виводити навчальну ситуацію за межі формальної взаємодії, перетворювати навчальне спілкування у неформальне особистісне, яке зумовлює виникнення потреби в особистісно-професійному самовдосконаленні; пов'язати тренування навчального матеріалу з контекстом реального спілкування. Потрібно зазначити, що викладачі, які будують спілкування зі студентами

на неформальній основі, відверто і спонтанно виявляють власні якості та емоції, обговорюють свої недоліки, можуть зменшити соціальну дистанцію, що призведе до порушення статусної регламентації, надміру невимушених стосунків зі студентами. Проте не варто, на нашу думку, приховувати свої якості та почуття під маскою офіційності, уникати особистісних, відкритих контактів із вихованцями. Цей процес має бути природним і адекватним потребам навчальної ситуації. Саме яскраві особистісні якості викладача, творча та ініціативна діяльність, культура спілкування й поведінки забезпечують атмосферу поваги та взаєморозуміння, партнерства і підтримки, сприяють виробленню стратегії поведінки майбутніх фахівців у професійно значущих ситуаціях.

Ми вважаємо необхідним висвітлити питання щодо ролі поведінки та культури викладача, його особистісних якостей, оскільки ці характеристики є важливою ознакою його професійної діяльності. Як зауважує Г.Тарасенко, «...професійну культуру вчителя ніяк не можна спрощувати до системи спеціальних, вузькопрофесійних знань, умінь, навичок. Це поняття є ширшим і охоплює весь духовний потенціал особистості педагога, інтелектуальні, емоційні та практично-дійові компоненти його свідомості» [10, с. 39]. Не можна стверджувати, що є ідеальний викладач. Кожна людина – індивідуальність, якій притаманні як слабкі, так і сильні якості. Важливим є визначення самим викладачем своїх переваг і розвиток їх у процесі професійної діяльності.

Аналіз педагогічної літератури дав нам змогу виокремити особистісні якості викладача, завдяки яким забезпечуються професійне спілкування та вільне висловлювання іноземною мовою. До особистісних якостей викладача, які варто розвивати та вдосконалювати, ми віднесли такі: жвавість; харизматичність; розкутість; акторські здібності; почуття гумору, оригінальність; уміння визнати власні помилки; уміння слухати, надавати студентам можливість висловитись; повага до особистості студента; розуміння і прийняття інтересів та бажань студентів; повага до їхньої позиції; неакцентування уваги на своїй особистості; вміння щиро виявляти задоволення від проведення заняття; уміння налаштовувати студентів на плідну працю.

У цьому контексті вважаємо за доцільне виокремити особистісні якості викладача, які можна й бажано змінити, а саме: нервовість; незібраність; неохайність; невідповідність одягу ситуації; неповага до позиції студента; багатослівність, ненадання можливості студентам висловитись; нав'язування власної позиції; здійснення тиску, залякування; гаярчковість, пихатість; лінощі; однотипність і флегматичність у проведенні занять; надмірна стриманість; авторитарність і зарозумілість у стосунках із студентами; незацікавленість і байдужість; хвилювання, метушливість, стрес.

Оцінювання діяльності викладача та його особистісних якостей дає змогу стверджувати, що

реалізацію інтелектуального й емоційного потенціалу майбутніх фахівців, підвищення рівня їх професійного розвитку та особистісного самовдосконалення, сприятливий психологічний клімат на занятті з іноземної мови можна забезпечити за умов розвитку позитивних особистісних якостей і вдосконалення педагогічної майстерності викладача та обмеження й контролю небажаних якостей.

Узагальнюючи сказане вище, зауважимо, що нині відбувається перехід від традиційного академічного навчання до якісно нової навчально-виховної системи, в якій головним є стимулювання і розвиток пізнавального інтересу студентів, застосування активних методів і форм навчання із включенням елементів проблемності, наукового пошуку, з апробацією та освоєнням новітнього педагогічного досвіду. Належно організовані навчальні заняття, у процесі яких реалізується ідея професійно спрямованого навчання, поєднання різних стилів педагогічного спілкування сприяють активізації мотивації навчання, встановленню відкритих міжособистісних стосунків між викладачем і студентами, ефективному інтелектуальному та особистісному розвитку студентів, підвищенню професійного рівня майбутніх фахівців на основі сформованої іншомовної компетентності.

Література

1. Вища освіта в Україні: навч. посіб. / В.Г. Кремень, С.М. Ніколаєнко, М.Ф. Степко та ін.; за ред. В.Г. Кременя, С.М. Ніколаєнка. – К.: Знання, 2005. – 327 с.
2. Галузинський В.М. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні: навч. посіб. для викл. та аспірантів ВНЗ / В.М. Галузинський, М.Б. Євтух; ІСДО, Київський лінгв. ун-т. – К.: ІНТЕЛ, 1995. – 168 с.
3. Леонтьев А.А. Мышление на иностранном языке как психологическая и методическая проблема / А.А. Леонтьев // Иностранные языки в школе. – 1972. – № 1. – С. 31–39.
4. Беспалько В.П. Программированное обучение (Дидактические основы) / В.П. Беспалько. – М.: Высш. шк., 1970. – 254 с.
5. Brinton D.M. Second Language Instruction / D.M. Brinton, M.A. Snow, M.B. Wesche. – Boston. Mass.: Heile and Heile Publishers, 1989.
6. Oller J.W. An Integrated Pragmatic Curriculum: a Spanish Program / J.W. Oller, J.Jr. Oller // Methods That Work / Ideas for Literacy and Language Teachers. – Boston. Mass.: Heile and Heile Publishers, 1993.
7. Хлебнікова Т.М. Ділова гра як метод активного навчання педагога / Т.М. Хлебнікова. – Х.: Основа, 2005. – 76 с.
8. Бим И.Л. К проблеме оценивания современного учебника иностранного языка / И.Л. Бим. – М.: Иностр. языки в школе, 2002. – №3. – С. 27–34.
9. Друзь Ю.М. Педагогічні умови використання ділової гри в підготовці студентів до іншомовного спілкування: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ю.М. Друзь; Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. – К., 2000. – 18 с. – укр.
10. Тарасенко Г.С. Професійна культура вчителя: досвід дефінітивного аналізу / Г.С. Тарасенко // Культура і вчитель. Зб. наук. праць/авт. кол. під кер. А.Щербо. – Вінниця, 2003. – С. 39.
11. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії: навч. посіб. для вчит., асп., студ. середн. та вищ. навч. закл. / І.А. Зязюн, Г.М. Сагач. – К.: Укр.-фін. ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.

Анотації

Анастасія ПЕТРОВА

Особливості формування іншомовної компетентності студентів у вищому навчальному закладі

У статті розглянуто ефективні технології, засоби та прийоми формування іншомовної компетентності студентів у вищих навчальних закладах. Висвітлено питання щодо ролі поведінки та культури викладача, його особистісних якостей у підвищенні рівня професійної підготовки майбутніх фахівців.

Ключові слова: формування іншомовної компетентності, вищий навчальний заклад, професійна підготовка, іноземна мова, прийоми і засоби.

Анастасія ПЕТРОВА

Особенности формирования иноязычной компетентности студентов в высшем учебном заведении

В статье рассматриваются эффективные технологии, средства и приёмы формирования иноязычной компетентности студентов в высших учебных заведениях. Освещаются вопросы относительно роли поведения и культуры преподавателя, его личностных качеств в повышении уровня профессиональной подготовки будущих специалистов.

Ключевые слова: формирование иноязычной компетентности, высшее учебное заведение, профессиональная подготовка, иностранный язык, приёмы и средства.

Anastasiya PETROVA

The particularities of forming foreign language competence of students in institution of higher education

The article discusses effective technologies, means and methods of forming foreign language competence of students in institutions of higher education. Outlined the questions about the role of behavior and culture of the lecturer, his personal qualities in improving the level of professional training of future specialists.

Keywords: forming of foreign language competence, institution of higher education, professional training, foreign language, methods and means.